

Beantwoord door: **Liesbeth Mevissen**

Meisje met een ernstige verstandelijke beperking, dat is verkracht

Ik heb een vraag gekregen van een ex-cliënt. Het gaat om hun verstandelijk gehandicapte dochter van achttien jaar, die al enkele jaren geleden seksueel misbruikt is door de taxichauffeur, die haar heen en weer naar het dagverblijf bracht. De ouders denken dat EMDR op dit moment goed zou zijn. Het IQ van het meisje is ongeveer 30, en ze weet het verschil tussen gisteren en morgen bijvoorbeeld niet. Ik heb wel ervaring met EMDR met kinderen en EMDR bij pre-verbaal trauma, maar geen ervaring met hulpverlening aan mensen met een dergelijk laag IQ, sowieso niet, maar zeker dus niet met EMDR.

Het meisje vertelde dat hij een 'telspelletje' met haar deed, waarbij ze geblinddoekt werd. Dan deed hij eerst een vinger in haar mond, daarna twee, dan, en uiteindelijk zijn penis. Hij instrueerde haar over wat ze moest doen, en als ze het goed deed kon ze een dropje verdienen. Het is waarschijnlijk meerdere malen gebeurd.

Er zijn gesprekken geweest met een psycholoog, gericht op het stimuleren van de communicatie over het misbruik en het 'ont-schuldigen' van het meisje. De klachten (vooral slecht slapen en nachtmerries) verbeterden. Omdat hij overbelasting vreesde, is hij niet met EMDR gestart en is de behandeling afgesloten.

Sinds een vakantie in de Efteling twee jaar geleden zijn de slaapproblemen langzaam weer toegenomen. Ze slaapt redelijk vlot in maar wordt wakker, moet dan vreselijk huilen en zegt dat ze aan X - de chauffeur die haar misbruikte - moet denken. Op dit moment gebeurt dit elke nacht. Ook overdag begint ze er vaak over en daarbij valt het de ouders op dat ze er anders over praat dan voorheen. Ze kunnen moeilijk uitleggen hoe anders, maar het klinkt als uitgebreider en meer coherent. Cognitief lijkt ze op dit moment te groeien.

Een *trigger* voor het opleven van de slaapproblemen en de herinneringen kunnen haar ouders niet bedenken. Ze hebben de volgende bedenkingen en vragen:

- Ze lijkt er graag over te praten en begint er soms te pas en te onpas over: is het een vorm van aandacht vragen, of is ze toe aan verwerking op een ander niveau?
- Ze is zeer beïnvloedbaar en ontwikkelt heel snel gewoontes: koppelt ze wakker worden aan praten over X? Hebben haar ouders dat onbedoeld bekrachtigd?

Echter: het grote verdriet dat ze dan laat zien is bijzonder, omdat ze bijna nooit huilt.

- Zijn er andere spanningen of problemen die haar een vervelend gevoel geven en is praten over X haar manier geworden om hulp te vragen als ze het moeilijk heeft?

Verder zit ze (met het cognitieve niveau van een ongeveer vijfjarige) volop in de puberteit. Nadat ze het verhaal over X heeft verteld, is ze erg bezig met jongens en mannen en ze is onbegrensd (en nog steeds naïef) in het uiten van haar affectie. Ze benoemt haar gevoelens als verliefdheid en ze is op meerdere jongens tegelijk verliefd. Ze geniet daarvan en dit uit ze in handelen ten opzichte van deze jongens en in praten tegen anderen. Ze heeft een tijdje geleden meegedaan aan een cursus over seksualiteit. De informatie over grenzen aangeven lijkt binnengekomen te zijn, en ze kan heel duidelijk zijn, als ze vindt dat iemand te dichtbij komt. Aan de andere kant blijft ze heel 'kroelerig' en aanhalig ten opzichte van jongens en mannen die ze leuk vindt, en daarin lijkt ze geen grenzen te voelen en geen angst of gêne te kennen. Als haar aanhaligheid beantwoord wordt, is haar reactie onvoorspelbaar en is het ofwel paniek, ofwel genieten. Het is de ouders niet helemaal duidelijk waar voor haar de grens ligt, maar die lijkt te liggen bij al dan niet controle hebben. Strak vastgehouden worden levert paniek op, van zoenen geniet ze.

Haar ouders vertellen dat ze ook zo maar ineens met mij, als therapeut, zou kunnen gaan kroelen, als ze daar zin in heeft. Enerzijds vinden de ouders deze puurheid mooi, anderzijds staan ze angsten uit over wat dit bij de jongens op kan roepen en hoe dit zich zou kunnen ontwikkelen. Overigens is sinds ongeveer een half jaar haar moeder erachter gekomen dat ze haar eigen lijf heeft ontdekt en dat ze waarschijnlijk masturbeert.

Volgende week zie ik het meisje, samen met haar moeder. Ik heb de afspraak met de ouders gemaakt dat we beginnen met praten over andere dingen in haar leven: dingen die goed gaan, dingen die minder goed gaan en dingen waar zij over wil praten. Bij dit laatste zit waarschijnlijk het misbruik. Er is in ieder geval geen sprake van vermijding, mogelijk wel van counterfobisch gedrag? Haar ouders hebben al aan haar uitgelegd dat ze

hulp zoeken, omdat ze de laatste tijd weer zo vaak aan X moet denken (daar was ze blij mee). Ze gaan nu ook uitleggen dat we het daar zeker over gaan hebben, maar dat zij en ik eerst kennis gaan maken, dat ik haar eerst graag wat beter leer kennen en dat we daarna gaan praten over wat ze mee heeft gemaakt met X. Dit heb ik zo afgesproken om gepaste afstand en nabijheid in de structuur duidelijk te maken. De ouders konden zich hier helemaal in vinden. Ze verwachten dat hun dochter goed haar zegje kan doen. Haar moeder fungeert als tolk en zal inspringen zodra ze merkt dat ik te ingewikkeld praat, haar verkeerd begrijp, of als er een misverstand ontstaat.

Een van de vragen die ik in mijn achterhoofd heb is of de chauffeur haar gepaaid, gekroeld en haar fijne gevoelens gegeven heeft (zonder zoenen) voordat hij haar oraal penetreerde (en haar daarbij vasthield)? In dat geval zou haar oplevende seksualiteit de herinneringen aan de positieve ervaringen met deze man getriggerd kunnen hebben.

Graag hoor ik je gedachten, vragen, opmerkingen en suggesties, zodat ik die mee kan nemen in het komende gesprek.

Antwoord

Mijn ervaring is dat je niet veel tijd hoeft te besteden aan het opbouwen van een therapeutische relatie als je werkt met EMDR. Deze patiënt zal zich bovendien veilig genoeg kunnen voelen door de aanwezigheid van haar moeder. Bovendien is het meer een kwestie van doen, dan van praten. Beginnen met een gesprekje over dingen

die goed gaan en leuk zijn, lijkt me een prima idee. Gebruik het kinderprotocol met de aanpassingen voor vijfjarigen. Mocht dat nog te moeilijk zijn, dan kun je alsnog met de verhalenmethode gaan werken.

Wat haar seksuele ontwikkeling betreft: bij mensen met een verstandelijke beperking loopt de lichamelijke ontwikkeling per definitie niet synchroon met de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling. Houd in dit geval rekening met het belevingsniveau van een kleuter. Op dat niveau moet ze ook benaderd worden. Succes ermee!

Reactie

Vandaag heb ik het eerste gesprek gehad met het meisje en haar moeder. De kennismaking verliep prettig en goed. Haar non-verbale communicatie is zo transparant dat het heel makkelijk is om aan te sluiten, zowel bij haar trots als bij haar onzekerheden. Met trots zingt ze het begin van een lied uit de 'Kleine Zeemeermin', met de daarbij behorende gebaren. Ze is gewend dit te doen terwijl de film op staat, en ze viel stil na de eerste paar zinnen. Ze hoopte dat haar moeder de film op haar mobiel had staan, maar dat was niet zo. Dat gaf even wat spanning, maar ze was ook heel snel weer op haar gemak, toen verwoord werd dat alleen zingen veel moeilijker is dan meezingen met iemand anders, of met een film. Ze verkneukelde zich toen ik zei dat ik wel had kunnen zien hoe goed ze kan zingen en toneelspelen.

Verbaal verdoezelt ze haar onzekerheden. Als ze onzeker is (ook non-verbaal goed zichtbaar), herhaalt ze het laatste dat gezegd is. Ze laat zich goed geruststellen en bekrachtigen.



Ik heb nog een vraag: voor mij is het nog niet duidelijk hoe vaak ze misbruikt is. Ik schat in dat het misbruik meerdere keren op dezelfde manier heeft plaats gevonden, maar niemand weet hoe vaak het is gebeurd en of het steeds volgens het 'telspel' is verlopen. Is het van belang om daar eerst zicht op te krijgen, of kan ik vragen naar de nare herinnering aan X waar ze nu nog last van heeft?

Antwoord

Mooie start! Waar ben je bang voor als je navraag doet? Het is toch alleen maar goed als je emotionele lading krijgt, en als de vraag te moeilijk is, merk je dat vanzelf. Het gaat er uiteindelijk om dat je het nu nog aller-naarste plaatje kunt vinden. Wees niet te voorzichtig. Het zijn slechts herinneringen die nog de last veroorzaken. De nare gebeurtenissen zijn al voorbij en bedenk alsjeblieft: herinneringen verkrachten niet! Ik wens je succes en laat je nog even horen hoe het verder is gegaan?

Reactie

Vorige week heb ik een start met EMDR gemaakt. Het blijkt moeilijk voor het meisje om het verhaal te vertellen, zoals het gebeurd is. Het is vermengd met wat er 's nachts gebeurt als ze wakker wordt uit de nachtmerrie, met *coping* die er niet is geweest (zoals 'nee' zeggen, hem aan de kant duwen, de politie bellen, zeggen dat hij het niet mag doen), met steunende en ontschuldigende uitspraken van anderen, en met de afloop (namelijk dat hij gestraft is en in de gevangenis zit). Dit blijft zo, ook na enkele herhalingen van de uitleg over wat de bedoeling is door zowel mij als haar moeder. Ik bedenk me, terwijl ik dit mail, dat dit blijkbaar wel het verhaal is, zoals zij het zich nu herinnert. Ik heb de opnames niet meer nagekeken en weet nu dus even niet of ons doorvragen geholpen heeft, om het naarste moment naar boven te krijgen. Ga ik nog doen.

Op een gegeven moment ben ik over gegaan naar het kiezen van het naarste moment, als ze er nu aan denkt. Dat is de penis in haar mond. Tijdens het vertellen was er non-verbaal ook de meeste spanning en afkeer te zien bij dit fragment, en in haar verhaal was er hier de meeste vermenging met uitspraken over *coping* (dus waarschijnlijk was ons doorvragen wel zinvol, denk ik nu).

Ze wil het plaatje liever vertellen dan tekenen, maar er komt niets. Ze laat zich stimuleren tot een tekening. Ze kan geen gevoel benoemen. Wanneer gevraagd wordt of ze zich bijvoorbeeld verdrietig, boos, of bang voelt, of meerdere gevoelens tegelijk heeft, noemt ze verdriet en boosheid. Ik heb haar de mogelijkheid gegeven om de SUD met mijn of haar handen aan te geven of aan te

wijzen op een getekende schaal, met links een gele blijde *smiley* en rechts een rode *smiley* met de mondhoeken ver naar beneden. Ze koos de schaal en de SUD was 10. Plaats: in haar buik (ze meldt ook buikpijn).

Tijdens de sets was er niet veel zichtbaar. Verbaal was er niets tot weinig. Bij de eerste check wees ze al 0 aan, maar ik ben toch verder gegaan. Hierna kwamen er wel enkele associaties en de SUD steeg naar 7. Hiermee ben ik geëindigd. Ze leek erg moe te zijn en er niet meer helemaal bij te zijn. Haar moeder deelde deze indruk. Desgevraagd wilde ze stoppen en de volgende keer verder gaan. Ik heb gezegd dat ze dapper is, omdat ze heeft gewerkt aan iets wat heel moeilijk en naar is.

Vandaag kreeg ik feedback van de ouders. De afgelopen week heeft ze voor het eerst sinds heel lange tijd geen nachtmerrie gehad. Ze is wel een paar keer wakker geworden en kwam dan een 'kroel' halen bij haar ouders, maar ze sprak niet over X en was niet overstuurd. Zowel bij haar ouders als bij het oppasgezin praat ze open over de sessies.

Ik was heel blij dit te horen, omdat ik me afvroeg of deze sessie iets had gedaan, vanwege het feit dat er zo weinig associaties kwamen. Mijn vraag is of dit vaker voorkomt? Nu er effect blijkt te zijn, kan ik me voorstellen dat er bij mensen met een verstandelijke beperking intern veel meer gebeurt dan ze kunnen verwoorden. Mijn plan voor de volgende keer is haar naar haar ervaring van de afgelopen week te vragen. Haar moeder zal ik vragen om feedback te geven. Dat zou dan als bekrachtiging gelden van hoe dapper ze vorige week is geweest. Ook zal ik haar uitleg geven over wat we gaan doen, ik zal haar de tekening laten zien, SUD meten en haar vragen naar wat ze nu nog het naarst vindt in de tekening, om vervolgens van start te gaan.

Antwoord

Mooi om te lezen! Je casus is een prachtig voorbeeld: je hebt de trein op de berg weten te krijgen en innerlijk is er veel gebeurd. Als de cognitieve vaardigheden zo beperkt zijn, is er vaak sprake van machteloosheid waarbij de fysieke en emotionele herinneringsaspecten op de voorgrond staan. Die zijn blijkbaar al voor een belangrijk deel gedesensitiseerd. De vermoedheid aan het eind van de sessie hoort daar meestal bij. Problemen met het verwoorden van associaties en het reflecteren op gevoelens hoort inderdaad bij haar verstandelijke beperking en ook bij de fysieke aspecten van de herinnering. Prima plan voor het vervolg. De allerbeste check of de herinnering echt is verwerkt, is of de aangemeldklachten zijn verdwenen. Ik wens je veel succes met het vervolg!